

Guia de lectura

Lluís Costa

L'illa dels somnis. L'emigració de Begur a Cuba al segle XIX

Presentació de Manuel Vázquez Montalbán; pròleg de Josep M. Fradera; epíleg de Juan Emilio Martínez. Begur, Ajuntament de Begur, 1999

La historiografia local ha pres, des de la dècada dels anys setanta fins a avui, una extraordinària florida amb múltiples embranzides, de les quals destacarem, per la seva valor quantitativa, l'elevada producció i la creació constant de plataformes divulgatives plenament consolidades, fins a l'extrem que, a gairebé cada ciutat, capital de comarca, hi ha una revista d'història local d'una lloable qualitat (Sabadell, Valls, Terrassa, Figueres...). Aquestes ciutats disposen d'unes plataformes d'exposició de la recerca erudita local —“Arraona”, “Quaderns de Vilaniu”, “Terme”,

“Annals de l'IEE”...— d'una importància poc reconeguda socialment, però que es mantenen per la força i la vigoria de l'empenta local i sovint gràcies a l'arxiu, al museu o al centre d'estudis local i, a vegades, gràcies a la feliç conjunció de tots els àmbits. Llàstima que aquest esforç resti clos a l'àmbit local a causa de la infrautilització dels nous mitjans tecnològics, ara que hi ha tants organismes que fins i tot els acrònims són dubtosos per l'abundància de centres. Iniciatives com la de la “Revista de Girona” de bolcar el seu índex en línia són excepcions, mentre que en la premsa comercial, informativa, gratuïta, jurídica etc., cada vegada són més les publicacions que ofereixen contingut del darrer número, sumaris, i, àdhuc, els fons íntegres, consultables en línia, sigui de pagament o no.

No deixa de sorprendre, malauradament, el fet que ningú no pot abastar globalment el volum ingent de la producció dels dits centres. I, certament, és d'un

contingut ben interessant. Tanmateix, inabastable pel mateix volum. Cal assabentar-se d'aquest contingut si volem que la recerca catalana, el coneixement obert, els estudis catalans, la Universitat etc. puguin disposar de la informació dels dos o tres centenars de revistes humanístiques de recerca que periòdicament s'envien als seus subscriptors majoritàriament locals i comarcals. Oferir la informació d'aquest contingut de totes les publicacions seria acostar-ho als usuaris. És ben sabut que el coneixement deixa de ser geogràficament rellevant per a passar a ser sectorial, temàtic. Els estudiosos de la demografia aspiren a conèixer les monografies locals per mor de la metodologia, de les dades, de... I els de la bibliografia, de l'hemerografia, de la numismàtica... igualment. Hi ha eines més fàcils metodològicament, com els sumaris de sumaris, i tècnicament ben senzilles, com els escànners. Després, es pot penjar a una pàgina *web* d'abast rellevant, com ara, és un dir, una hemeroteca nacional o una biblioteca general, per a gaudi i consulta general dels usuaris. Aquesta labor seria d'agrair, atenent la dispersió i la fragmentació de la producció.

Com sempre, però, les sorpreses agradables ens arriben de l'esforç individual i no pas dels ens públics. A Castellar del Vallès conserven materials per a l'estudi de les deportacions de catalans... i, dels molts exemples, a Begur se'ns sorprèn amb una rellevant recerca que ens interessa com a mostra de la qualitat que pot tenir per al coneixement general una investigació local que ajuda a situar al seu lloc l'excés de centralisme barceloní en els continguts històrics d'exposicions, manuals, difusió, iniciatives mediàtiques etc.

No podem lloar aquestes iniciatives públiques —locals— i ens hem de refe-

rir a la sempre lloable tasca individual com a referent constant d'exemple. En aquest cas ens referim a la labor bibliogràfica de Lluís Costa, arxiver historiador o historiador arxiver, com escriu Josep M. Fradera, tant se val, ja que la importància rau en la bona obra feta, en la feina a l'abast que el seu saber fer i la seva generositat vital ens ofereixen. Lluís Costa és l'autor d'una excel·lent monografia local de la qual n'han parlat força els papers informatius. Costa, historiador i arxiver ben conegut pels seus elaborats treballs sobre la premsa i la premsa gironina en concret, sobre la premsa durant la dictadura de Primo de Rivera i els centres d'atracció de Sils i Begur, dóna a conèixer una nova aportació fruit de la seva tenaç recerca que, com remarca Manuel Vázquez Montalbán a la presentació, esdevé rellevant per poder entendre la globalitat dels fenòmens que afecten Catalunya, Espanya i Cuba, Amèrica.

Que d'una vila marinera de dos milers d'habitants, en un segle emigrin mig miler de joves —masculins i en edat fèrtil— és un fenomen conegut i curiós. Quan la xifra abasta el nombre de cinc-cents vint-i-cinc o sis-cents, comptant els fills tinguets fora, és exponent de la magnitud del nombre i, en conseqüència, Cuba engrandeix el seu mercat de productes europeus i el comerç català a l'illa colonial s'expandeix. A la Cuba de l'esclavitud, el sucre, el tabac o el cafè i les taxes. A la Cuba que era l'ideal, l'illa dels somnis, com titula el seu treball Costa, una illa que era el centre d'exportació de vi i aiguardent, de productes tan heterogenis com cordes de guitarra, llibres o alls.

En el pròleg s'assenyala que l'aportació de Costa ens confirma moltes dades que poden ser de to general. El desenvolupament del comerç a la menuda, el creixement i la diversificació vers el comerç

internacional, la repatriació de capitals etc., tota una sèrie de factors que ajuden a copsar les motivacions i a entendre les derivacions i les conseqüències. Un elevat nombre de detalls avala el dinamisme de la construcció narrativa de Costa que possibilita i ofereix una lectura curiosa i agradable. A escala local, els antecedents onomàstics, on segur que tots els begurencs troben cognoms i renoms. A escala econòmica, l'ús i el treball eficaç de les llibretes de comptes, els quaderns de viatge i altra documentació en la qual sobresurt l'eficaç consulta de Costa als arxius cubans. A escala de l'imaginari col·lectiu, les referències per a la fixació dels tòpics —els catalans treballadors, emprenedors i estalviadors— que romanen com a sentit de definició col·lectiva; les pautes dels costums, dels matrimonis dels *americanos* en tornar amb jovecelles de la pròpia família fins a les obres altruístiques. A escala cubana, els efectes diversos, com mostra l'apreciació que a les botigues cantoneres de queviures de l'Havana se les coneixia com "*el catalán*". Una densa aportació de múltiples registres de lectura.

El treball de Costa es presenta en una redacció molt àgil i dinàmica, s'allunya de l'enfargament documental que ens podria donar l'arxiver sobre l'historiador per a penetrar en la interpretació i anar contestant les preguntes abans que el lector se les faci. Un treball reeixit que ofereix un sentit discursiu molt amè, tot explicant detalladament qui va anar a l'illa dels somnis, com i quan, per què, què hi feien i el retorn. La narració s'estén en un seguit de descripcions i anàlisis dels fets

particulars —que és potser la millor apreciació de qualitat—, amb la qual cosa hom cospa i comprèn l'amplitud i l'eficàcia de l'emigració catalana a Cuba. Potser fins i tot s'entenen més bé determinats aspectes de fets que succeeixen a Catalunya si es coneix a fons què succeeix a l'illa. La major part de la població catalana desitjava una Cuba lligada comercialment als destins d'una Catalunya exportadora. Els voluntaris catalans i els comerciants catalans maldaven per aquesta permanència; altres catalans eren dirigents revolucionaris dels independentistes o donaven suport des del catalanisme radical a la separació cubana de la "*madre patria*". La crisi del 98 marcà també la desconfiança vers un estat que era incapaç de mantenir un mercat captiu. L'estat era al darrere de l'emigració forçada, ja que hi havia vuit anys de servei militar obligatori per als joves emprenedors que es convertien més aviat en pròfugs que no pas en desertors, abans de malbaratar una vida que volien que fos individual i no pas al servei d'un exèrcit que veien llunyà.

No podem tancar aquesta nota sense esmentar l'esforç col·lectiu que representa una investigació d'aquest tipus, amb el colofó del patrocini institucional que ha permès una pulcra, cuidada i bella edició, en la qual s'han abocat des del batlle de Begur fins als seus habitants, bo i oferint les eines al seu abast (fotografies, documents i suport) en un exemple del bon resultat de les iniciatives locals com a exemples de bon treball.

Josep M. Figueres